

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 14 marca 2019 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 1 ust. 2 – Artykuł 6 ust. 1 – Umowa kredytu denominowanego w walucie obcej – Różnice kursowe – Zastąpienie przepisu ustawowego nieuczciwym warunkiem umowy uznany za nieważny – Ryzyko kursowe – Dalsze obowiązywanie umowy po usunięciu nieuczciwego warunku – Krajowy system jednolitej wykładni prawa

W sprawie C-118/17

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Budai Központi Kerületi Bíróság (centralny sąd rejonowy w Budzie, Węgry) postanowieniem z dnia 9 stycznia 2017 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 7 marca 2017 r., w postępowaniu:

Zsuzsanna Dunai

przeciwko

ERSTE Bank Hungary Zrt.,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Prechal (sprawozdawca), prezes izby, F. Biltgen, J. Malenovský, C.G. Fernlund i L.S. Rossi, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Wahl,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu ERSTE Bank Hungary Zrt. przez T. Kendego, ügyvéd,
- w imieniu rządu węgierskiego przez M.Z. Fehéra, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczynę, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez A. Tokára i A. Cleenewerck de Crayencour, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: węgierski.

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 15 listopada 2018 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni pkt 3 sentencji wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), kompetencji Unii Europejskiej przyznanych w celu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, jak również podstawowych zasad prawa Unii: równości wobec prawa, niedyskryminacji, prawa do skutecznego środka prawnego przed sądem oraz do rzetelnego procesu.
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między Zsuzsanną Dunai i ERSTE Bank Hungary Zrt. (zwanym dalej „bankiem”) w przedmiocie utrzymywanego nieuczciwego warunku umownego, zgodnie z którym kurs wymiany w momencie uwolnienia pożyczki wyrażonej w walucie obcej jest oparty na kursie zakupu stosowanym przez bank, podczas gdy kurs wymiany stosowany w momencie jej spłaty oparty jest na kursie sprzedaży.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 93/13/EWG

- 3 Zgodnie z motywami trzynastym i dwudziestym pierwszym dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29):

„zakłada się, iż obowiązujące w państwach członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi oraz zgodne z zasadami lub postanowieniami konwencji międzynarodowych, których stronami są państwa członkowskie lub Wspólnota; użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »[bezwzględnie] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami, z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień;

[...]

państwa członkowskie powinny zapewnić, aby nieuczciwe warunki nie były zamieszczane w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami oraz, jeżeli jednak takie warunki zostają w nich zawarte, aby nie były one wiążące dla konsumenta, oraz zagwarantować, żeby umowa obowiązywała strony zgodnie z zawartymi w niej postanowieniami, pod warunkiem że po wyłączeniu z umowy nieuczciwych warunków może ona nadal obowiązywać”.

- 4 Artykuł 1 ust. 2 owej dyrektywy przewiduje:

„Warunki umowy odzwierciedlające [bezwzględnie] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Wspólnota, zwłaszcza w dziedzinie transportu, nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy”.

5 Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”.

6 Zgodnie z art. 4 rzeczony dyrektywy:

„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

7 Artykuł 6 ust. 1 wskazanej dyrektywy stanowi:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

8 Zgodnie z artykułem 7 ust. 1 dyrektywy 93/13:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”.

Prawo węgierskie

Ustawa zasadnicza

9 Artykuł 25 ust. 3 Alaptörvény (węgierskiej ustawy zasadniczej) stanowi:

„Kúria (najwyższy trybunał, Węgry) zapewnia [...] jednolite stosowanie prawa przez sądy i wydaje orzeczenia w interesie jednolitej wykładni przepisów prawa, które to orzeczenia wiążą sądy”.

Ustawa XXXVIII z 2014 r.

10 Zgodnie z art. 1 ust. 1 Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. Törvény [ustawy XXXVIII z 2014 r. o uregulowaniu niektórych kwestii w związku z orzeczeniem wydanym przez Kúria (najwyższy trybunał) w interesie jednolitej wykładni przepisów prawa cywilnego dotyczących umów kredytu zawieranych przez instytucje kredytowe konsumentami, zwanej dalej „ustawą XXXVIII z 2014 r.”]:

„Niniejszą ustawę stosuje się do umów kredytu zawartych z konsumentami w okresie od dnia 1 maja 2004 r. do dnia wejście w życie niniejszej ustawy. Przy stosowaniu niniejszej ustawy umowa kredytu zawarta z konsumentem oznacza umowy kredytu, pożyczki, lub leasingu finansowego oparte na walucie obcej [rozliczane w walucie obcej lub przyznawane w walucie obcej, a spłacane w forintach

(HUF)] albo na HUF, zawierane pomiędzy instytucją finansową a konsumentem, jeżeli obejmują one standardowe warunki umowy lub jakiegokolwiek warunki, które nie były indywidualnie negocjowane w rozumieniu art. 3 ust. 1 lub art. 4 ust. 1”.

11 Artykuł 3 ust. 1 i 2 ustawy XXXVIII z 2014 r. przewiduje:

„1. W umowach o kredyt konsumencki są nieważne – z wyjątkiem warunków umownych negocjowanych indywidualnie – te warunki, na podstawie których instytucja finansowa postanawia, że przy uruchomieniu środków przeznaczonych na nabycie rzeczy będącej przedmiotem kredytu lub leasingu będzie stosować kurs kupna waluty, a przy spłacie długu – kurs sprzedaży lub jakikolwiek kurs wymiany waluty inny niż kurs ustalony w chwili uruchomienia środków.

2. Warunek dotknięty nieważnością na podstawie ust. 1 jest zastępowany – z zastrzeżeniem przepisów ust. 3 – przez postanowienie przewidujące stosowanie zarówno w odniesieniu do uruchomienia środków, jak i do ich spłaty (w tym spłaty rat i wszystkich kosztów, opłat i prowizji określonych w walucie obcej) urzędowego kursu wymiany ustalonego przez narodowy bank węgierski dla danej waluty obcej”.

12 Artykuł 4 wspomnianej ustawy stanowi:

„1. W przypadku umów kredytu zawieranych z konsumentami przewidujących możliwość jednostronnej zmiany umowy, za nieuczciwe uważa się warunki takiej umowy – z wyjątkiem warunków negocjowanych indywidualnie – umożliwiające jednostronne zwiększenie odsetek, opłat i prowizji [...].

2. Warunek umowny, o którym mowa w ust. 1, jest nieważny, jeżeli instytucja kredytowa nie wytoczyła powództwa przed sąd cywilny lub jeżeli sąd oddalił powództwo lub umorzył postępowanie, chyba że w wypadku warunku umownego można wszcząć postępowanie sądowe, ale postępowanie nie zostało wszczęte lub zostało wszczęte, lecz sąd nie stwierdził nieważności warunku umownego na podstawie ust. 2a.

2a. Warunek umowny, o którym mowa w ust. 1, jest nieważny, jeżeli sąd stwierdził jego nieważność na podstawie ustawy szczególnej o rozliczaniu rachunków w postępowaniu sądowym wszczętym z powództwa organu nadzoru w interesie publicznym.

3. W wypadkach, o których mowa w ust. 2 i 2a, instytucja finansowa powinna dokonać rozliczenia rachunków z konsumentem na zasadach określonych w ustawie szczególnej”.

Ustawa XL z 2014 r.

13 Artykuł 37 ust. 1 Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény [ustawy XL z 2014 r. o zasadach stosowanych do rozliczania rachunków przewidzianych w ustawie XXXVIII z 2014 r., regulującej niektóre kwestie związane z orzeczeniem wydanym przez Kúria (najwyższy trybunał) w celu ujednoczenia prawa dotyczącego umów kredytu zawieranych przez instytucje kredytowe z konsumentami i o niektórych innych przepisach, zwanej dalej „ustawą XL z 2014 r.”] stanowi:

„W odniesieniu do umów objętych zakresem stosowania niniejszej ustawy strona może żądać, aby sąd stwierdził nieważność umowy lub niektórych jej postanowień (zwaną dalej »nieważnością części umowy«) – niezależnie od podstaw unieważnienia – jedynie w sytuacji, gdy żąda także określenia skutków prawnych nieważności, a mianowicie stwierdzenia, że umowa jest ważna lub że wywołuje

skutki prawne do dnia wydania orzeczenia. W braku takiego żądania i w sytuacji gdy wezwano stronę do konwalidacji powództwa, z czego strona nie skorzystała, sąd nie może rozpatrzyć sprawy co do istoty. W wypadku gdy strona wnosi do sądu o określenie skutków prawnych nieważności lub nieważności części umowy, powinna ona także wskazać, jaki skutek prawny powinien zastosować sąd. W odniesieniu do stosowania skutków prawnych strona powinna przedstawić wyraźne, wyrażone liczbowo żądanie, obejmujące także rozliczenie rachunków pomiędzy stronami”.

Ustawa LXXVII z 2014 r.

- 14 Zgodnie z art. 10 az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. Törvény (ustawy LXXVII z 2014 r. o uregulowaniu kwestii związanych ze zmianą waluty, w której są denominowane niektóre umowy kredytu, oraz z zasadami dotyczącymi odsetek, zwanej dalej „ustawą LXXVII”):

„Instytucja finansowa będąca wierzycielem z tytułu umowy kredytu hipotecznego w walucie obcej lub opartego na walucie obcej jest zobowiązana, najpóźniej do dnia upływu terminu wykonania obowiązku rozliczenia kredytu na podstawie ustawy [ustawy XL z 2014 r.], do przeliczenia na HUF całego zadłużenia istniejącego na podstawie umowy kredytu hipotecznego w walucie obcej lub opartego na walucie obcej, lub wynikającego z takiej umowy, w wysokości ustalonej na podstawie rozliczenia kredytu dokonanego zgodnie z ustawą [XL z 2014 r.] – wraz z odsetkami, opłatami, prowizjami i kosztami fakturowanymi w walucie obcej – przyjmując z dwóch wartości, między:

- a) średnim kursem wymiany waluty urzędowo ustalonym przez narodowy bank węgierski w okresie od 16 czerwca 2014 r. do 7 listopada 2014 r. lub
- b) kursem wymiany waluty urzędowo ustalonym przez narodowy bank węgierski w dniu 7 listopada 2014 r.

tę wartość, która jest najkorzystniejsza dla konsumenta w dniu odniesienia”.

- 15 Artykuł 15/A wspomnianej ustawy przewiduje:

„1. W toczących się postępowaniach wszczętych w celu stwierdzenia nieważności (albo częściowej nieważności) zawartych umów kredytu konsumenckiego lub w celu ustalenia skutków prawnych nieważności należy stosować określone niniejszą ustawą zasady dotyczące przewalutowania na HUF do kwoty zadłużenia konsumenta wynikającej z zawartej przez niego, w charakterze konsumenta, umowy o kredyt w walucie obcej lub oparty na walucie obcej, kwoty zadłużenia ustalonej na podstawie rozliczenia kredytu dokonanego zgodnie z [ustawą XL z 2014 r.].

2. Kwota spłat dokonanych przez konsumenta do dnia wydania orzeczenia zmniejsza kwotę wierzycelności konsumenta ustalonej w forintach w dniu odniesienia w celu dokonania rozliczenia rachunków.

3. W wypadku gdy zawarta z konsumentem umowa kredytu zostanie uznana za ważną, należy ustalić zgodnie z przepisami niniejszej ustawy szczególne prawa i obowiązki umowne stron wynikające z rozliczenia rozrachunków dokonanego zgodnie z [ustawą XL z 2014 r.]”.

Ustawa CXII z 2014 r.

- 16 Artykuł 213 ust. 1 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (ustawy CXII z 1996 r. o instytucjach kredytowych i przedsiębiorstwach finansowych, zwanej dalej „ustawą CXII z 2014 r.”) stanowi:

„Nieważna jest każda umowa kredytu zawarta z konsumentem, która nie wskazuje

[...]

- c) wszystkich kosztów związanych z umową, w tym odsetek i prowizji, a także ich wartości, oraz ich wartości wyrażonej jako procent w stosunku rocznym;

[...]”.

Spór w postępowaniu głównym i pytania prejudycjalne

- 17 W dniu 24 maja 2007 r. Z. Dunai zawarła z bankiem umowę pożyczki wyrażonej we franku szwajcarskim (CHF), podczas gdy na mocy tej samej umowy pożyczka miała być udostępniona w HUF, przy zastosowaniu kursu wymiany CHF-HUF opartego na kursie kupna stosowanego przez ten bank w tym danym dniu, co skutkowało przekazaniem kwoty 14 734 000 HUF, przy czym wynikająca z tego kwota pożyczki we frankach szwajcarskich wynosiła 115 573 CHF. Umowa przewidywała również, że pożyczka zostanie spłacona w forintach węgierskich, przy czym kursem walutowym mającym zastosowanie był stosowany przez bank kurs sprzedaży waluty.
- 18 Zsuzsanna Dunai była narażona na ryzyko walutowe wynikające ze zmiany kursu danych walut, co wyraziło się w obniżeniu wartości forinta węgierskiego w stosunku do franka szwajcarskiego.
- 19 Ponieważ strony postępowania głównego zawarły przedmiotową umowę w formie aktu notarialnego, wystarczyło, aby dłużnik nie wywiązał się z umowy, by stała się ona wykonalna w przypadku braku jakiegokolwiek postępowania spornego przed sądem węgierskim.
- 20 W dniu 12 kwietnia 2016 r. notariusz zarządził na żądanie banku przeprowadzenie egzekucji z umowy. Zsuzsanna Dunai zaskarżyła tę czynność do sądu odsyłającego, podnosząc, że umowa jest nieważna ze względu na to, że nie określała ona, z naruszeniem art. 213 ust. 1 lit. c) ustawy CXII z 2014 r., różnicy między kursem wymiany obowiązującym w chwili uwolnienia środków a kursem obowiązującym w chwili spłaty pożyczki (zwanej dalej „spreadem walutowym”).
- 21 Bank wniósł o oddalenie powództwa.
- 22 Sąd odsyłający wskazuje, że ustawodawca węgierski w 2014 r. uchwalił szereg ustaw dotyczących umów kredytu wyrażonych w walucie obcej oraz mających na celu wykonanie orzeczenia Kúria (najwyższego trybunału) wydanego w interesie jednolitej wykładni przepisów prawa cywilnego na podstawie art. 25 ust. 3 ustawy zasadniczej dotyczących umów kredytu walutowego, w następstwie wydania wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). W tym orzeczeniu Kúria (najwyższy trybunał) uznał w szczególności za nieuczciwe warunki umowy, takie jak te zawarte w umowie kredytu w postępowaniu głównym, zgodnie z którymi przy uruchomieniu środków stosuje się kurs kupna waluty, a do spłaty kredytu kurs sprzedaży.
- 23 Zdaniem sądu odsyłającego wspomniane ustawy znajdujące zastosowanie w postępowaniu głównym przewidują w szczególności wyłączenie z takich umów postanowień, które pozwalają bankowi na wyznaczanie własnych kursów skupu i sprzedaży waluty, oraz zastąpienie tych kursów urzędowym

kursem wymiany ustalonym przez narodowy bank węgierski dla danej waluty obcej. Ta interwencja ustawodawcy spowodowała w konsekwencji wyeliminowanie różnicy kursu wymiany opartej na własnych kursach banków.

- 24 Sąd odsyłający uściśla, że z powodu tych przepisów ad hoc sąd rozpatrujący sprawę nie może już stwierdzić nieważności umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty obcej, ponieważ interwencja ta położyła kres sytuacji, która stanowiła podstawę nieważności, co skutkuje ważnością umowy, a w konsekwencji konsument ma nadal obowiązek ponoszenia ciężaru finansowego związanego z ryzykiem kursu walutowego. Zważywszy, że konsument, wnosząc pozew przeciwko bankowi, chciał się uwolnić właśnie od tego obowiązku, byłoby sprzeczne z jego interesami, gdyby sąd odsyłający uznał przedmiotową umowę za ważną.
- 25 Zdaniem sądu odsyłającego jest oczywiste, że węgierski ustawodawca wyraźnie zmienił brzmienie umów kredytu po to, by w ten sposób wpłynąć na rozstrzygnięcia właściwych sądów w kierunku korzystnym dla banków. Sąd odsyłający zastanawia się, czy taki stan rzeczy jest zgodny w wykładni, jaką Trybunał nadał art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.
- 26 W odniesieniu do orzeczeń, które Kúria (najwyższy trybunał) może wydać w interesie jednolitej wykładni prawa cywilnego, do których należy w szczególności orzeczenie nr 6/2013 PJE z dnia 16 grudnia 2013 r. wymagające zdaniem sądu odsyłającego, aby umowy pożyczki, takie jak w postępowaniu głównym, były uznawane za ważne, sąd ten stwierdza, że przy wydawaniu takich orzeczeń przez Kúria (najwyższy trybunał) nie jest zagwarantowane ani odwołanie się do sądu wskazanego przez ustawę, ani przestrzeganie wymogów sprawiedliwego postępowania. Tymczasem skoro procedura regulująca ich wydawanie nie jest niezgodna, decyzje te są wiążące dla sądów, które je rozpatrują w postępowaniach spornych o charakterze kontradyktoryjnym.
- 27 Sąd odsyłający odnosi się w tym kontekście do pkt 69–75 opinii w sprawie ustawy CLXII z 2011 r. o statusie prawnym i wynagrodzeniach sędziów oraz ustawy CLXI z 2011 r. o organizacji i administracji sądów węgierskich, wydanej przez Komisję Wenecką na 90. sesji plenarnej, która odbyła się w Wenecji (Włochy) w dniach 16 i 17 marca 2012 r., z których wynika, że orzeczenia wydawane na Węgrzech w tzw. trybie ujednoczenia budzą kontrowersje z punktu widzenia praw podstawowych.
- 28 W takich właśnie okolicznościach Budai Központi Kerületi Bíróság (centralny sąd rejonowy w Budzie, Węgry) postanowił zawiesić postępowanie i przedstawić Trybunałowi następujące pytania:
- „1) Czy pkt 3 [sentencji] wyroku [z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)] należy rozumieć w ten sposób, że sąd krajowy może usunąć skutki nieważności warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem również wtedy, gdy pozostawienie umowy w mocy jest sprzeczne z interesami ekonomicznymi konsumenta?
- 2) Czy pozostaje w zgodzie z kompetencją przyznaną Unii Europejskiej w celu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, a także z zasadami podstawowymi prawa Unii: równości wobec prawa, niedyskryminacji, skutecznego środka prawnego przed sądem oraz rzetelnego procesu, sytuacja, gdy parlament państwa członkowskiego zmienia ustawą umowy prawa prywatnego należące do analogicznych kategorii i zawarte między przedsiębiorcą a konsumentem?
- 3) W razie odpowiedzi twierdzącej na poprzednie pytanie, czy pozostaje w zgodzie z kompetencją przyznaną Unii Europejskiej w celu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, a także z zasadami podstawowymi prawa Unii: równości wobec prawa, niedyskryminacji, skutecznego środka prawnego przed sądem oraz rzetelnego procesu, sytuacja, gdy parlament państwa członkowskiego zmienia ustawą różne części umów kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej w celu ochrony konsumentów, wywołując jednak skutek sprzeczny

ze słusznymi interesami ochrony konsumentów, w zakresie w jakim umowa kredytu pozostaje w następstwie zmian ważna i konsument musi nadal ponosić ciężar wynikający z ryzyka walutowego?

- 4) W kontekście umów zawieranych między przedsiębiorcą a konsumentem, czy pozostaje w zgodzie z kompetencją przyznaną Unii w celu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, a także z zasadami podstawowymi prawa Unii: skutecznego środka prawnego przed sądem oraz rzetelnego procesu w każdej kwestii prawa cywilnego, sytuacja, gdy rada ds. ujednoczenia wykładni najwyższej instancji sądowej państwa członkowskiego wpływa – poprzez »orzeczenia wydawane w interesie jednolitej wykładni przepisów prawa« – na orzecznictwo sądu rozpoznającego sprawę?
- 5) W przypadku udzielenia na poprzednie pytanie odpowiedzi twierdzącej: czy pozostaje w zgodzie z kompetencją przyznaną Unii w celu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, a także z zasadami podstawowymi prawa Unii: skutecznego środka prawnego przed sądem oraz rzetelnego procesu w każdej kwestii prawa cywilnego, sytuacja, gdy rada ds. ujednoczenia wykładni najwyższej instancji sądowej państwa członkowskiego wpływa – poprzez »orzeczenia wydawane w interesie jednolitej wykładni przepisów prawa« – na orzecznictwo sądu rozpoznającego sprawę, jeżeli sędziowie członkowie rady ds. ujednoczenia wykładni nie są powoływani w sposób przejrzysty, według z góry określonych reguł, postępowanie przed rzeczoną radą nie jest jawne i nie można dowiedzieć się a posteriori, jak przebiegało postępowanie, a mianowicie, z jakich korzystano ekspertyz lub prac doktryny, ani jak głosowali członkowie (opinia pozytywna czy negatywna)?”.

Postępowanie przed Trybunałem

- 29 Pismem złożonym w sekretariacie Trybunału w dniu 30 stycznia 2019 r. Z. Dunai wystąpiła o zarządzenie otwarcia na nowo ustnego etapu postępowania.
- 30 Na poparcie swojego wniosku podnosi ona zasadniczo, że rzecznik generalny w swojej opinii wyraził wątpliwości odnośnie do dokładnego znaczenia pytań prejudycjalnych czwartego i piątego dotyczących orzeczeń wydanych przez Kúria (najwyższy trybunał) w interesie jednolitej wykładni przepisów prawa. W tym względzie Z. Dunai twierdzi, że istnieje konieczność dostarczenia Trybunałowi wyjaśnienia argumentów, których znajomość jej zdaniem jest niezbędna, aby Trybunał zrozumiał prawdziwe znaczenie tych pytań, które dotyczy zwłaszcza faktu, że sądy węgierskie nie mają obowiązku ani w praktyce, ani na podstawie normy prawa krajowego, nieuwzględniania orzeczenia wydanego w interesie jednolitej wykładni prawa w wypadku, gdy jest ono niezgodne z prawem Unii.
- 31 Zgodnie z art. 83 regulaminu postępowania przed Trybunałem może on w każdej chwili, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, postanowić o otwarciu lub otwarciu ustnego etapu postępowania na nowo, w szczególności jeśli uzna, że okoliczności zawisłej przed nim sprawy nie są wystarczająco wyjaśnione, lub jeśli po zamknięciu ustnego etapu postępowania strona przedstawiła nowy fakt mogący mieć decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia Trybunału, lub też jeśli sprawa ma zostać rozstrzygnięta na podstawie argumentu, który nie był przedmiotem dyskusji między stronami lub podmiotami określonymi w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.
- 32 W niniejszej sprawie Trybunał uznał, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, że dysponuje wszystkimi elementami niezbędnymi do wydania orzeczenia. Trybunał zaważa ponadto, że argumenty przytoczone przez Z. Dunai nie stanowią nowych faktów w rozumieniu art. 83 regulaminu postępowania przed Trybunałem.
- 33 W tych okolicznościach nie ma podstaw do zarządzenia otwarcia na nowo ustnego etapu postępowania.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań od pierwszego do trzeciego

- 34 Poprzez pytania od pierwszego do trzeciego, które należy przeanalizować łącznie, sąd odsyłający zasadniczo pyta o to, czy art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu uniemożliwiającemu sądowi rozpoznającemu sprawę uwzględnienie żądania stwierdzenia nieważności umowy kredytu denominowanej w walucie obcej w oparciu o nieuczciwy charakter klauzuli umownej, która nakłada na konsumenta koszty związane z istniejącym spreadem walutowym, nawet jeżeli sąd ten uznałby, że utrzymanie umowy byłoby sprzeczne z interesami konsumenta, ponieważ to ten ostatni nadal ponosiłoby ryzyko wymiany związane z możliwym obniżeniem kursu waluty krajowej, stosowanej jako waluta płatności, w stosunku do waluty obcej, w której kredyt ma zostać spłacony („ryzyko walutowe”).
- 35 Na wstępie należy zaznaczyć, że o ile w pytaniach od pierwszego do trzeciego mowa jest jedynie o klauzuli dotyczącej spreadów walutowych jako o nieuczciwym warunku uzasadniającym zdaniem skarżącej w postępowaniu głównym stwierdzenie nieważności umowy pożyczki, o tyle z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że to właśnie w celu uniknięcia ryzyka kursowego zainteresowany podmiot powołuje się na nieuczciwy charakter tej klauzuli. Nie można zatem wykluczyć, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 57 opinii, że w postępowaniu głównym kwestia stosowania warunku odnoszącego się do ryzyka kursowego jest nadal istotna, tym bardziej że sąd odsyłający może zostać wezwany do oceny z urzędu, czy taki warunek jest nieuczciwy (zob. podobnie wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés, C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo). W konsekwencji, aby udzielić sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi umożliwiającej mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu, należy odpowiedzieć również na trzy pierwsze pytania z punktu widzenia analizy żądania stwierdzenia nieważności umowy pożyczki, takiego jak to będące przedmiotem postępowania w postępowaniu głównym, opartym o nieuczciwy charakter klauzuli dotyczącej ryzyka kursowego.
- 36 W tym względzie, w pierwszej kolejności, w odniesieniu do klauzuli dotyczącej spreadów walutowych będących przedmiotem postępowania głównego, z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że przepisy, o których mowa w pierwszych trzech pytaniach, obejmują ustawy z 2014 r. XXXVIII, XL i LXXVII – takie jak opisane w pkt 9–14 niniejszego wyroku – które zostały przyjęte po zawarciu umów kredytu, jakie regulują w celu wykonania orzeczenia Kúria (najwyższego trybunału) w następstwie wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). Ustawy te kwalifikują w szczególności jako nieuczciwe i nieważne odnoszące się do spreadów walutowych klauzule wprowadzone do umów kredytowych zgodnie z definicją zawartą w tych ustawach, zastępują ze skutkiem wstecznym te klauzule klauzulami stosującymi oficjalny kurs walutowy ustalony przez węgierski bank narodowy dla odpowiedniej waluty oraz przeliczają, ze skutkiem na przyszłość, kwotę pozostałej do spłaty pożyczki na pożyczkę denominowaną w walucie krajowej.
- 37 W odniesieniu do tych ostatnich klauzul, które na mocy wspomnianych ustaw stały się z mocą wsteczną integralną częścią przedmiotowych umów kredytowych, Trybunał orzekł w pkt 62–64 wyroku z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), że takie klauzule, odzwierciedlające bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa, nie mogą być objęte zakresem stosowania dyrektywy 93/13, ponieważ dyrektywy tej nie stosuje się na mocy jej art. 1 ust. 2 do warunków w umowie między przedsiębiorcą a konsumentem, które są określone w przepisach krajowych.

- 38 Tymczasem trzy pytania prejudycjalne nie dotyczą klauzul umownych wprowadzonych z mocą wsteczną przez te przepisy do umów kredytowych jako takich, lecz wpływu tych przepisów na gwarancje ochrony wynikające z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w odniesieniu do dotyczącej spreadów walutowych klauzuli zawartej początkowo w danych umowach kredytowych.
- 39 W tym względzie należy przypomnieć, że wspomniany art. 6 ust. 1 wymaga, aby państwa członkowskie zapewniły, że nieuczciwe warunki nie są wiążące dla konsumentów oraz że umowa pozostanie wiążąca dla stron na tych samych warunkach, jeżeli może nadal obowiązywać bez nieuczciwych warunków.
- 40 W zakresie, w jakim węgierski ustawodawca zarządził problemom związanym z praktyką instytucji kredytowych polegającą na zawieraniu umów kredytowych z klauzulami dotyczącymi spreadów walutowych poprzez zmianę tych klauzul w drodze ustawy i jednocześnie zabezpieczenie ważności umów kredytowych, takie podejście jest zgodne z celem realizowanym przez prawodawcę unijnego w ramach dyrektywy 93/13, w szczególności jej art. 6 ust. 1. Cel ten polega bowiem na przywróceniu równowagi między stronami umowy, co do zasady przy jednoczesnym utrzymaniu w mocy umowy jako całości, a nie na wyeliminowaniu z obrotu wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki (zob. podobnie wyrok z dnia 15 marca 2012 r., *Pereničová i Perenič*, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 31).
- 41 Tymczasem, jeśli chodzi o art. 6 ust. 1, Trybunał orzekł również, że należy go interpretować w ten sposób, że warunek umowny, którego nieuczciwy charakter stwierdzono, należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, wobec czego nie może on wywierać żadnych skutków w sferze konsumenta, z konsekwencją odtworzenia sytuacji prawnej i faktycznej, w której konsument znalazłby się w przypadku braku tego warunku (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., *Gutiérrez Naranjo i in.*, C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 61).
- 42 Chociaż art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stanowi dla państw członkowskich przeszkody w zapobiegnięciu za pośrednictwem przepisów krajowych stosowania nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich zawieranych przez przedsiębiorcę, niemniej jednak faktem pozostaje, że prawodawca musi w tym kontekście spełnić wymogi wynikające z art. 6 ust. 1 tej dyrektywy.
- 43 Fakt, że niektóre postanowienia umowne zostały uznane w drodze przepisów za nieuczciwe i nieważne oraz zastąpione nowymi postanowieniami w celu dalszego istnienia danej umowy, nie może bowiem prowadzić w konsekwencji do osłabienia ochrony gwarantowanej konsumentom, takiej jaką przypomniano w pkt 40 niniejszego wyroku.
- 44 W niniejszej sprawie w zakresie, w jakim powództwo wniesione przez Z. Dunai ma swoją podstawę w klauzuli dotyczącej spreadu walutowego, pierwotnie znajdującej się w umowie kredytu zawartej z bankiem, do sądu odsyłającego należy zbadanie, czy wspomniane przepisy krajowe, które uznały warunki tego rodzaju za nieuczciwe, umożliwiły przywrócenie pod względem prawnym i faktycznym sytuacji, w której Z. Dunai znalazłaby się w wypadku braku takiego nieuczciwego warunku, w szczególności poprzez ustanowienie prawa do zwrotu nienależnie otrzymanych przez profesjonalny podmiot, na jej niekorzyść, korzyści w oparciu o ten nieuczciwy warunek (zob. podobnie wyrok z dnia 31 maja 2018 r., *Sziber*, C-483/16, EU:C:2018:367, pkt 53).
- 45 Wynika z tego, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie sprzeciwia się istnieniu przepisów krajowych, które stoją na przeszkodzie temu, aby sąd, do którego wniesiono sprawę, uwzględnił żądanie stwierdzenia nieważności umowy kredytu oparte na nieuczciwym charakterze warunku odnoszącego się do spreadu walutowego, takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, pod warunkiem że stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku umożliwia przywrócenie sytuacji pod względem prawnym i faktycznym, w jakiej znajdowałby się konsument w przypadku braku istnienia tego nieuczciwego warunku.

- 46 W drugiej kolejności, w odniesieniu do klauzul dotyczących ryzyka kursowego należy zauważyć, po pierwsze, że Trybunał orzekł już w pkt 65–67 wyroku z dnia 20 września 2018 r. w sprawie OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), że uwagi przedstawione w pkt 36 niniejszego wyroku nie oznaczają, iż takie klauzule są również w całości wyłączone z zakresu stosowania dyrektywy 93/13, ponieważ zmiany wynikające z art. 3 ust. 2 ustawy XXXVIII z 2014 r. i art. 10 ustawy XL z 2014 r. nie miały na celu rozstrzygnięcia wszystkich kwestii związanych z ryzykiem kursowym w odniesieniu do okresu pomiędzy datą zawarcia przedmiotowej umowy kredytu a datą jej konwersji na forinty węgierskie zgodnie z ustawą LXXVII z 2014 r.
- 47 Sąd odsyłający wydaje się jednak opierać na założeniu, że zgodnie z przepisami ustaw z 2014 r.: XXXVIII, XL i LXXVII, nie jest możliwe unieważnienie umowy kredytu będącej przedmiotem w postępowaniu głównym, jeżeli stwierdzono nieuczciwy charakter klauzuli dotyczącej ryzyka kursowego, i podaje w wątpliwość, czy taka niemożliwość jest zgodna z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.
- 48 W tym względzie należy przypomnieć, po drugie, że w odniesieniu do klauzul umownych dotyczących ryzyka kursowego z orzecznictwa Trybunału wynika, iż takie klauzule w zakresie, w jakim określają główny przedmiot umowy kredytu, wchodzą w zakres stosowania art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 i nie są jedynie poddawane ocenie w zakresie, w jakim właściwy sąd krajowy uważa, po zbadaniu każdego przypadku z osobna, że klauzule te zostały sporządzone przez przedsiębiorcę w jasny i zrozumiały sposób (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 68 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 49 Jeżeli, po trzecie, sąd odsyłający uzna, że będący przedmiotem postępowania głównego warunek dotyczący ryzyka kursowego nie został sformułowany w sposób jasny i zrozumiały w rozumieniu art. 4 ust. 2, to do niego należy zbadać nieuczciwego charakteru tego warunku, a w szczególności ustalenie, czy pomimo wymogu dobrej wiary powoduje on powstanie znacznej nierównowagi między prawami i obowiązkami stron umowy ze szkodą dla danego konsumenta (zob. podobnie wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 64).
- 50 Po czwarte, jeśli chodzi o konsekwencje, jakie wynikają z ewentualnie nieuczciwego charakteru takiego warunku, to art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymaga – jak przypomniano pkt 39 niniejszego wyroku – że państwa członkowskie stanowią, iż nieuczciwe warunki znajdujące się w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta na warunkach określonych w ich przepisach krajowych i że umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.
- 51 Po piąte, w odniesieniu do kwestii, czy umowę kredytu, taką jak umowa będąca przedmiotem w postępowaniu głównym, należy unieważnić w całości, jeżeli stwierdzono, że warunek w niej zawarty jest nieuczciwy, to należy z jednej strony zauważyć, jak już przypomniano w pkt 40 niniejszego wyroku, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 ma na celu przywrócenie równowagi między stronami, a nie unieważnienie wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki. Z drugiej strony umowa ta powinna w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiegokolwiek zmiany innej niż wynikająca z usunięcia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego (wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 71 i przytoczone tam orzecznictwo), co należy zbadać na podstawie obiektywnego podejścia (zob. podobnie wyrok z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 32).
- 52 Tymczasem w tej sprawie – jak już wspomniano w pkt 48 niniejszego wyroku – klauzula ryzyka walutowego określa główny cel umowy. W takim przypadku utrzymanie umowy nie wydaje się zatem możliwe z prawnego punktu widzenia, co jednak powinien ocenić sąd odsyłający.

- 53 W tym względzie z dowodów przedstawionych przez sąd odsyłający wydaje się wynikać, że jeden z przepisów prawa krajowego będących przedmiotem postępowania głównego, w tym wypadku art. 37 ust. 1 ustawy XL z 2014 r., oznacza, że konsument, w wypadku gdy powołuje się na nieuczciwy charakter jakiegokolwiek warunku innego niż warunek dotyczący spreadów walutowych lub dopuszczający jednostronny wzrost odsetek, kosztów i wydatków, musi również wystąpić z żądaniem, aby sąd, przed który wytoczono powództwo, stwierdził, iż umowa jest ważna do dnia wydania orzeczenia. Artykuł ten uniemożliwiłby zatem, z naruszeniem art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, aby konsument nie był związany spornym nieuczciwym warunkiem umownym, w danym wypadku poprzez rozwiązanie danej umowy w całości, jeżeli umowa ta nie może dalej obowiązywać bez tego postanowienia.
- 54 Ponadto należy jeszcze uściślić, że o ile Trybunał w wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 83, 84), uznał możliwość zastąpienia przez sąd krajowy nieuczciwego postanowienia przepisem prawa krajowego o charakterze uzupełniającym w celu dalszego istnienia umowy, o tyle z orzecznictwa Trybunału wynika, że możliwość ta jest ograniczona do przypadków, w których rozwiązanie umowy jako całości naraziłoby konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki, wobec czego ten ostatni poniósłby negatywne konsekwencje (zob. podobnie wyroki: z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés, C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, pkt 74; z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 61).
- 55 Jednakże w postępowaniu głównym z ustaleń sądu krajowego wynika, że utrzymanie umowy w mocy byłoby sprzeczne z interesami Z. Dunai.

Zastąpienie, o którym mowa w poprzednim punkcie niniejszego wyroku, nie wydaje się zatem w tym wypadku konieczne.

- 56 W świetle powyższych rozważań na trzy pierwsze pytania należy odpowiedzieć w ten sposób, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż:
- nie stoi on na przeszkodzie istnieniu przepisów krajowych, uniemożliwiających sądowi, do którego wniesiono sprawę, uwzględnienie żądania stwierdzenia nieważności umowy kredytu opartego na nieuczciwym charakterze warunku dotyczącego spreadów walutowych, takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, pod warunkiem że stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku umożliwia przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej znajdowałby się konsument w przypadku braku istnienia tego nieuczciwego warunku; oraz
 - stoi na przeszkodzie przepisom krajowym, uniemożliwiającym, w okolicznościach takich jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym, sądowi, do którego wniesiono sprawę, uwzględnienie żądania stwierdzenia nieważności umowy kredytu opartego na nieuczciwym charakterze warunku dotyczącego ryzyka kursowego, jeżeli zostanie stwierdzone, że warunek ten jest nieuczciwy i że umowa bez tej klauzuli nie może dalej istnieć.

W przedmiocie pytań czwartego i piątego

- 57 Poprzez swoje pytania czwarte i piąte, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zasadniczo pyta, czy prawo Unii, a w szczególności zasady skutecznej ochrony sądowej i sprawiedliwego procesu, w świetle celu Unii polegającego na zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony konsumentów, sprzeciwia się temu, że sądy krajowe niższej instancji są w interesie jednolitej wykładni prawa formalnie związane, w ramach wykonywania swoich funkcji sądowych, orzeczeniami o charakterze abstrakcyjnym i generalnym wydanymi przez sąd najwyższy, taki jak Kúria (najwyższy trybunał).

- 58 Przed wszystkim prawdą jest, że w celu wyjaśnienia wątpliwości co do zgodności z prawem Unii procedury ujednoczenia będącej przedmiotem postępowania głównego, sąd krajowy, w uzasadnieniu pytania czwartego i piątego, odsyła nie tylko do kompetencji przysługujących Unii w zakresie zapewnienia wysokiego poziomu ochrony i podstawowych zasad prawa do skutecznej kontroli sądowej oraz prawa do rzetelnego procesu sądowego, ale również do niektórych konkretnych przepisów prawa Unii, takich jak art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”). Niemniej jednak pytania te dotyczą, w bardzo ogólny sposób, organizacji węgierskiego systemu sądownictwa i środków, jakie zapewnia on w celu zagwarantowania jednolitości orzecznictwa krajowego.
- 59 Tymczasem, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 103 i 106 opinii, z jednej strony, aspekt ten wydaje się przedstawiać daleki związek z postępowaniem głównym, który dotyczy żądania konsumentki utrzymującej, że nie jest związana umową kredytu z powodu nieuczciwego charakteru danej klauzuli, a z drugiej strony, z informacji przekazanych przez sąd odsyłający wydaje się wynikać, że obecnie to ustawy z 2014 r.: XXXVIII, XL i LXXVII, są wiążące dla węgierskich sądów w dziedzinie ochrony konsumentów przed nieuczciwymi warunkami, takimi jak te w postępowaniu głównym, a nie orzeczenia Kúria (najwyższego trybunału) w tej dziedzinie, ponieważ owe ustawy zostały przyjęte w celu wykonania tych orzeczeń.
- 60 W świetle tych elementów należy zatem uznać, że sąd odsyłający poprzez swoje pytania czwarte i piąte zmierza do ustalenia, czy dyrektywa 93/13 analizowana w świetle art. 47 karty stoi na przeszkodzie temu, aby sąd najwyższy państwa członkowskiego przyjął, w interesie jednolitej wykładni prawa, wiążące orzeczenia w przedmiocie zasad wykonania tej dyrektywy.
- 61 W tym względzie na te pytania należałoby udzielić odpowiedzi twierdzącej w wypadku, gdy z jednej strony orzeczenia te nie umożliwiałyby właściwemu sądowi zapewnienia pełnej skuteczności norm dyrektywy 93/13 poprzez wykluczenie, w razie konieczności na podstawie swoich uprawnień, wszelkich przepisów prawa krajowego, nawet tych później uchwalonych, w tym wszelkich niezgodnych praktyk sądowych, bez konieczności wnioskowania o ich uprzednie usunięcie lub oczekiwania na ich uprzednie usunięcie w drodze procedury legislacyjnej, sądowej lub innej procedury konstytucyjnej oraz z drugiej strony, gdyby utrudniło to sądowi możliwość zwrócenia się do Trybunału Sprawiedliwości z pytaniem prejudycjalnym (zob. podobnie wyrok z dnia 5 kwietnia 2016 r., PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, pkt 34, 40, 41 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 62 Tymczasem z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, nie wynika, że sąd odsyłający nie mógł pominąć takich orzeczeń w razie uznania tego za konieczne w celu zapewnienia pełnej skuteczności dyrektywy 93/13, ani też – jak pokazuje niniejsze postępowanie – że nie mógł zwrócić się do Trybunału w celu uzyskania na tej podstawie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Ponadto w aktach sprawy nie ma niczego, co sugerowałoby, że sąd odsyłający nie jest w stanie w niniejszym wypadku zaoferować skarżącemu w postępowaniu głównym skutecznego środka prawnego w celu ochrony praw, jakie może on z tego tytułu wywodzić.
- 63 Ponadto – jak w istocie zauważył rzecznik generalny w pkt 113 opinii – Trybunał orzekł w pkt 68 wyroku z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés (C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643), że nie można wykluczyć, iż odgrywając rolę polegającą na harmonizacji interpretacji prawa oraz troszcząc się o pewność prawa, sądy najwyższe danego państwa członkowskiego mogą z poszanowaniem dyrektywy 93/13 wypracować określone kryteria, w świetle których sądy niższych instancji powinny badać nieuczciwy charakter warunków umownych.
- 64 W świetle powyższych rozważań na pytania czwarte i piąte należy udzielić odpowiedzi, że dyrektywa 93/13 analizowana w świetle art. 47 karty nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd najwyższy państwa członkowskiego przyjął, w interesie jednolitej wykładni prawa, wiążące orzeczenia w przedmiocie zasad wykonania tej dyrektywy, pod warunkiem że nie uniemożliwiają one właściwemu sądowi ani zapewnienia pełnej skuteczności norm przewidzianych w tej dyrektywie i zaoferowania konsumentowi

skutecznego środka odwoławczego w zakresie ochrony praw, jakie może on z nich wywieść, ani też zwrócenia się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w tym zakresie, co jednak powinien zbadać sąd odsyłający.

W przedmiocie kosztów

⁶⁵ Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że:**
 - **nie stoi on na przeszkodzie istnieniu przepisów krajowych, uniemożliwiających sądowi, do którego wniesiono sprawę, uwzględnienie żądania stwierdzenia nieważności umowy kredytu opartego na nieuczciwym charakterze warunku dotyczącego spreadów walutowych, takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, o ile stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku umożliwia przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej znajdowałby się konsument w przypadku braku istnienia tego nieuczciwego warunku;**
 - **stoi na przeszkodzie przepisom krajowym, uniemożliwiającym, w okolicznościach takich jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym, sądowi, do którego wniesiono sprawę, uwzględnienie żądania stwierdzenia nieważności umowy kredytu opartego na nieuczciwym charakterze warunku dotyczącego ryzyka kursowego, jeżeli zostanie stwierdzone, że warunek ten jest nieuczciwy i że umowa bez tej klauzuli nie może dalej istnieć.**
- 2) **Dyrektywa 93/13 analizowana w świetle art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd najwyższy państwa członkowskiego przyjął, w interesie jednolitej wykładni prawa, wiążące orzeczenia w przedmiocie zasad wykonania tej dyrektywy, pod warunkiem że nie uniemożliwiają one właściwemu sądowi ani zapewnienia pełnej skuteczności norm przewidzianych w tej dyrektywie i zaoferowania konsumentowi skutecznego środka odwoławczego w zakresie ochrony praw, jakie może on z nich wywieść, ani też zwrócenia się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w tym zakresie, co jednak powinien zbadać sąd odsyłający.**

Podpisy